

Pakoteriskit-vastuullinen KYC compliance prosessi yrityksen toiminnassa

Petri Kekki
Legal Business Advisor

Esityksen sisältö

- Myyjän vastuu pakotteiden noudattamisessa
- Myyjän velvollisuudet pakoteympäristössä eli mitä toimia voidaan edellyttää?
- KYC-pakotecompliance (pakotesäännösten vaatimustenmukaisuusprosessi)
 - ✓ Tuote/palvelu pakotteiden kohteena?
 - ✓ Kauppakumppani itse pakotelistalla?
 - ✓ Suunniteltu transaktio ja pakotteiden kiertäminen?
 - ✓ Loppukäyttäjän selvittäminen
 - ✓ Sopimuslausekkeiden päivittäminen
 - ✓ Organisaation sisäiset prosessit: KYC-prosessin dokumentointi kirjalliseen muotoon
- Mitä uutta viimeisin 11. pakotepaketti toi mukanaan tähän kokonaisuuteen?
- Yhteenvedo

Myyjän vastuu pakotteiden noudattamisessa

- Pakotteet ovat suoraan yrityksiä velvoittavaa normistoa
- Pakotteet velvoittavat samalla tavalla yrityksiä kuin esimerkiksi tietosuojaa ja rahanpesua koskevat säännökset
- Suomessa säännöstelyrikos (asteikko lievä-törkeä tekomuoto) --- > seuraamusvaihtoehdot sakkoa tai vankeutta (4kk-4v), yhteisösakkomahdollisuus (850-850.000 euroa)
- Teko edellyttää tahallisuutta (HUOM! Pakoterikosdirektiivi eli rikos myös törkeästä huolimattomuudesta tehtynä) eli rangaistusvastuun välttämiseksi on toimittava kaikissa asiaan liittyvissä liiketoimintatilanteissa perustellussa vilpittömässä mielessä ("bona fide")

Myyjän velvollisuudet pakoteympäristössä

- Viranomaiset korostavat yrityksen velvollisuutta itse selvittää tilanne --- > ”viime kädessä viennin laillisuus on kuitenkin viejän itsensä vastuulla”, ”selvitä”, ”huolehdi”
- Yrityksen on oltava oma-aloitteinen ja aktiivinen pakotetilanteen selvittelyssä ja sen dokumentoinnissa
- Jotta kyseessä ei rikosvastuun edellyttämä tahallisuus --- > toimittava ns. ”keskimääräisen huolellisen henkilön tavoin” eli toimittava koko ajan ns. perustellussa vilpittömässä mielessä
- Tarkoittaa käytännössä tiettyä selonottovelvollisuutta ---- > tämä suhteutetaan yrityksen resursseihin ja mahdollisuuksiin tehdä selvityksiä pakotetilanteesta (peiteyhtiöt, ketjutukset jne.)
- Käytännössä todellisen omistajatahon selvittäminen voi olla vaikeaa ellei mahdotonta ”normaaliresursseilla”
- PK-yrityksen resurssiensa puitteissa tekemä selvitystyö ja sen asianmukainen dokumentointi osaltaan voi minimoida mahdollista rikosvastuuta --- > kyky osoittaa asianmukaisen compliance-prosessin olemassaolo ja sen noudattaminen keskeistä

KYC-pakote compliance

- Pakotecompliance (”vaatimustenmukaisuus”-prosessi) tarkoittaa niitä etukäteen mietittyjä ja tarpeellisia menettelytapoja joilla yritys varmistaa objektiivisesti arvioiden sen, että harkittu transaktio on kaikilta osin pakotevapaa
- KYC-menettelyssä on useita eri osa-alueita joiden kaikkien on läpäistävä compliance-seula ennen kuin liiketoimi voidaan toteuttaa (”sanctions screening”= pakoteseulonta) --- >
- Kauppakumppanin mahdollinen pakotelistaus selvitettävä ---- > kumppanin omistussuhteet ja tosiasialliset päätöksentekijät/edunsaajat eli mahdolliset ”tosiasiallisen määräysvallan käyttäjät”
- KYC-prosessissa on selvitettävä sen jälkeen itse kaupankohteen (tuotteen/palvelun) pakotteidenalaisuus
- Pakotteiden välillisen kiertämiseen liittyvien tunnusmerkkien havainnoiminen
- Mahdollisten loppukäyttäjien tunnistaminen
- Pakotteiden huomioiminen sopimuksissa
- KYC-prosessin ja sen lopputulosten asianmukainen dokumentointi

Kauppakumppaniin liittyvä pakoteselvitys

- Pakotelistatun henkilön/yhteisön saataville ei saa asettaa mitään varallisuusarvoisia etuja (suoraan tai välillisesti) --- > EU:n ”parhaat käytänteet” ohjeistus käyttää termiä ”resurssit” --- > rahavarat ja kaikki muut varallisuusarvoiset etuudet
- Riski lisääntyy jos asiakas, toimittaja tai muu sopimuskumppani sijaitsee Venäjällä/suorat ja epäsuorat hankintaketjut pakotteiden kohteena olevasta valtiosta
- Selvitettävä itse kauppakumppanin pakotetilanteen lisäksi sen omistussuhteet ja tosiasiallinen määräysvalta/päätöksenteko (myös edunsaajat) --- > yhtiön hallituksen jäsenyydet, hallituksen puheenjohtajuus ja muut mahdollisuudet ohjata yhtiön (kauppakumppanin) päätöksentekoa ---- >
- Omistusoikeuskysymykset sekä muun määräysvallan määrittely pakoteyhtiössä ? Ohjelmistotyökaluja tarjolla helpottamaan compliance-prosessin toteuttamista

Kauppakumppanin pakotetilanteen ja sen omistussuhteiden selvittäminen

- EU:n ohjeistus ”parhaat käytänteet EU:n pakotteiden soveltamiseksi” --- > peruste, joka on otettava huomioon arvioitaessa, onko oikeushenkilö tai yhteisö toisen henkilön tai yhteisön omistuksessa, on yli 50 % omistus yhteisön omistusoikeuksista tai sen osake-enemmistö . Jos kyseinen peruste täyttyy, katsotaan että oikeushenkilö tai yhteisö on toisen henkilön tai yhteisön omistuksessa.
- Pakotehakukoneet antavat yleensä informaatiota pakotelistatun yhtiön omistajista ja omistusosuuksista
- Rajavastuuyhtiöiden (OOO) osalta Venäjän kaupparekisteristä saa maksutta otteen josta omistajat ja omistusosuudet selviävät <https://egrul.nalog.ru/index.html>
- Merkitystä on myös oma-aloitteisella tietojenvaihdolla potentiaalisen kauppakumppanin kanssa (muista tehdä neuvottelumuistio)

Tosiasiallisen määräysvallan selvittäminen yhtiössä

- ”Parhaat käytänteet” ohjeistus antaa esimerkkejä muusta tosiasiallisesta määräysvallasta yhtiössä
 - ✓ oikeudet tai valtuudet nimittää/erottaa enemmistö yhtiön hallinto,-johto,- tai valvontaelinten jäsenistä
 - ✓ mahdollisuus yksin äänioikeuttaan käyttäen toteuttaa edellä mainitut toimenpiteet
 - ✓ yhtiön muiden osakkaiden kanssa tehdyn sopimuksen nojalla määrätä yksin enemmistöstä osakkaiden äänistä kyseisessä yhtiössä
 - ✓ oikeus käyttää ”määräävää vaikutusvaltaa” yhtiössä tehdyn sopimuksen tai yhtiöjärjestyksen nojalla mikäli tämä on lainsäädännön mukaan mahdollista
 - ✓ oikeus käyttää edellä mainittua vaikutusvaltaa vaikkei ole kyseisen oikeuden haltija (esim. peiteyhtiön kautta)
 - ✓ Oikeus käyttää yhtiön koko omaisuutta tai osaa siitä
- Jos jokin näistä perusteista täyttyy katsotaan, että yhtiö on toisen tahon määräysvallassa

Tuotteen tai palvelun pakoteselvitys

- Lähtökohtatilanne on se, että vienti esim. Keski-Aasian maihin ei ole pakotteiden alaista toimintaa ----
> ongelmallisen tilanteesta tekee pakotteiden kiertäminen näiden maiden kautta eli pakotteiden alaisten tuotteiden vieminen Venäjälle myös välillisesti on kiellettyä. Ei siis ole riittävää, että suomalainen yritys toteaa, että sen asiakas ei ole Venäjällä. Yrityksen tulisi myös tietää, minkälaisen asiakkaan kanssa se tekee yhteistyötä
- Keskeisenä osana compliance toiminnan sisältöä vienti-tuontikiellot sekä henkilö- ja yhteisöpakoteluettelot
- Pakoteasetukset liitteineen otettava haltuun --- > tarvittaessa manuaalinen läpikäynti ao. yrityksen tuoteportfolion asiantuntijan kanssa
- Asiaan liittyvien pakotemääräysten kartoittamisessa on hyvänä apuna Tullin Fintaric-tietokanta
<https://asiointi.tulli.fi/asiointipalvelu/fintaric/GoodsTree>

Pakotteiden välilliseen kiertämiseen liittyvien tunnusmerkkien havainnointi

- Komission ohje asianmukaisesta pakotecompliance-menettelystä: ” kohtuudella ja tapauskohtaisesti määritettävää riskiperusteista lähestymistapaa soveltaen kaikki asiaankuuluvat olosuhteet huomioon ottaen” toteutettava compliance jonka perusteella on selvitettävä että pakotteiden kohteena oleva toimija ei käytä varoja tai taloudellisia resursseja tai hyödy niistä muutoin sekä UM:n ohjeistus https://um.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/gc654PySnjTX/content/kaytannonohjeita-yrityksille-pakotteiden-kiertamisen-tunnistamiseksi-ja-ehkaisemiseksi
- Ohessa tyypillisiä varoittavia tilanteita (”red flag”) jotka vastuullisen toimijan tulee tunnistaa koska niillä pyritään edistämään pakotteiden kiertämistä eli käytännössä häivyttämään pakotteiden alaisten henkilöiden tai muiden osapuolten osallisuus kauppaan salaamalla nämä loppukäyttäjät ja niiden peitetoiminnot:
 - ✓ Peiteyhtiöiden tai muiden tämänkaltaisten instrumenttien käyttö omistuksen, rahoituksen lähteen tai peiteoperaatioon liittyvien maiden/toimijoiden häivyttämiseksi esittämällä, että peiteyritykset ovat loppukäyttäjiä vaikka tosiasiallinen loppukäyttäjä on aivan muu taho
 - ✓ Asiakkaan haluttomuus antaa tietoja tuotteen loppukäytöstä ja/tai toimittaa loppukäyttäjätodistusta

Pakotteiden välilliseen kiertämiseen liittyvien tunnusmerkkien havainnointi

- ✓ Kauppasopimuksen mukaisten tuotteiden toimitusten jakaminen useisiin lähetyksiin ilman selkeää perustetta
- ✓ Asiakas on toimialalla joka ei sovi yhteen tilattujen tuotteiden kanssa
- ✓ Asiakas ei tunne tuotteen ominaisuuksia eikä osoita kiinnostusta niihin
- ✓ Suostuminen keskimääräistä heikompiin kaupaneehtoihin (esim. selkeään ylihintaan)
- ✓ Vetoaminen kiireeseen ilman rationaalista kaupallista/logistista perustetta
- ✓ Käteismaksujärjestelyjen tarjoaminen
- ✓ Pyynnöt poistaa tai muuttaa merkintöjä tai muita tietoja tuotteista tai niitä koskevista asiakirjoista

Pakotteiden välilliseen kiertämiseen liittyvien tunnusmerkkien havainnointi

- ✓ Asiakas kieltäytyy tavanomaisesta asennuksesta, koulutuksesta tai huollosta
- ✓ Viime hetken muutokset toimitusohjeisiin jotka ovat ristiriidassa asiakkaan aiemman toimitushistorian tai sen muiden liiketoimintakäytäntöjen kanssa
- ✓ Henkilökohtaisten sähköpostiosoitteiden käyttö yrityksen sähköpostiosoitteiden sijaan
- ✓ Epäilyttävän monimutkaiset yritysjärjestelyt tai kansainväliset yritykset, jotka käyttävät asuinosoitteita tai osoitteita, jotka ovat yhteisiä useille omistuksellisesti läheisille yhtiöille
- ✓ Peitenimien käyttäminen välittäjien ja loppukäyttäjien todellisen henkilöllisyyden salaamiseksi
- ✓ Asiakkaana liiketoimintayksiköt joilla ei ole varsinaista uskottavaa fyysistä läsnäoloa (normaali toimisto fasilitetteineen sekä tarvittava henkilöstö)
- ✓ Liiketoimintayksiköt jotka eivät ole verkossa
- ✓ Hankintojen reitittäminen esim. Armenian, Kazahstanin, Turkin ja Uzbekistanin kautta, joita voidaan käyttää hankintojen jälleenlastauspisteinä tuotteiden ohjaamiseksi edelleen Venäjälle tai Valko-Venäjälle.

Loppukäyttäjien tunnistaminen

- Varmistettava tuotteen loppukäyttö/käyttäjä --- > jos kohtuullisin toimin mahdollista
- Tarkoittaa käytännön liiketoiminnassa neuvottelujen käymistä ostajatahon kanssa asioiden selvittämiseksi sekä loppukäyttäjätodistuksen saamista
- Vaaditaan kirjallinen sitoumus kaupankohteen käyttötavasta ja lopullisesta käyttöpaikasta ja vakuutus siitä, että kaupankohdetta ei myydä tai toimiteta Venäjälle tai Valko-Venäjälle tai millekään muulle osapuolelle joka on pakotteiden alaisena
- Asiakas sitoutetaan sopimuksellisesti siihen, että toimituksen sisältöä ei siirretä suoraan tai epäsuorasti maihin, joihin sovelletaan EU:n/US/UK:n pakotteita, tai yhteisöille tai henkilöille, joihin nämä pakotteet kohdistuvat. Asiakas sitoututetaan kauppasopimuksessa toimimaan kaikilta osin sopimukseen liitetyn loppukäyttäjätodistuksen velvoitteiden mukaisesti

Pakotecompliance-dokumentointi

- Tehty selvitystyö on syytä kirjallisesti dokumentoida jotta voidaan tarvittaessa perustella viranomaisille mihin tehdyt ratkaisut perustuvat ja miksi niitä on pidetty omaan riskiprofiiliin nähden perusteltuina eli oma aktiivisuus/perusteltu vilpitön mieli liiketoimintasuhteen luonteen selvittämisessä voitava konkreettisesti osoittaa --- > saadaan kirjallista näyttöä toimimisesta ” perustellussa vilpittömässä mielessä keskimääräisen huolellisen henkilön tavoin”
- Esim myös Internet-haut ja niistä selvinneet tiedot on syytä dokumentoida --- > selvityksen ajankohta, laajuus ja esille tulleet seikat, kontaktoitu taho eli esillä olleet kysymykset sekä vastaukset niihin ja mahdolliset jatkotoimet
- Dokumentoitava muu mahdollinen tieto ja sen saantiaika ja -tapa --- > esim. myyjän tietojenvaihto suoraan ostajan kanssa --- > ”perustietokyselylomake” yksi vaihtoehto
- Kirjataan tieto lähtötilanteesta eli mitä on tarkastettu ja miten sekä mihin lopputulokseen tarkastuksessa on päädytty.

Pakotecompliance-dokumentointi

- Erityisesti on selvittämisessä kiinnitettävä (resurssien mukaisesti) huomiota välillisiin luovutuksiin eli erilaisiin bulvaanijärjestelyihin --- > eli tilanteisiin jossa kaupan kohde on tarkoitus siirtää välikäden kautta listatun tahon käyttöön tai hyödynnettäväksi
- Muistiossa valmiina kompaktissa muodossa yrityksen käytännössä noudattama pakotecompliance kiinnostuksen kohteena olevassa tapauksessa valmiina toimitettavaksi viranomaisille jos tiedusteluja asian suhteen tulee

Sopimuslausekkeet liittyen pakotteisiin

- Pakoteriskejä syytä pyrkiä hallitsemaan myös sopimuksellisesti
- Pyrittävä varmistamaan että sopimustoimesta voidaan kieltäytyä/purkaa sopimus jos pakotteet sitä edellyttävät --- > huomioitava Venäjän lainsäädännön kanta länsimaisiin pakotteisiin
- Joskus mahdollista suoraan Force Majeure tilanteena --- > Venäjän suhtautuminen ongelmana
- Usein tarpeen myös huomioida ns. toissijaiset pakotteet (US) --- > halutaan sopimussäätelyn piiriin (vaikka eivät olisikaan suoraan oikeudellisesti velvoittavaa normistoa)
- Kauppasopimuksissa usein ehto jonka mukaan molempien sopimusosapuolien on noudatettava pakotteita --- > käytännössä hyvä sopia myös mahdollisimman konkreettisesti siitä millainen menettely on sopimukseen sovellettavasta materiaalisesta lainsäädännöstä huolimatta aina kiellettyä eli esimerkiksi:
 - ✓ Suomesta toimitettujen tuotteiden välittäminen eteenpäin pakotteiden suhteen ongelmalliseen loppukäyttöön Venäjälle
 - ✓ Tuotteiden välittäminen pakotteiden kohteena oleville loppukäyttäjille

Sopimuslausekkeet liittyen pakotteisiin

- Vahingonkorvauslausekkeet --- > kompensatio sopimuksenvastaisesta menettelystä
- Huomioi riidanratkaisulausekkeet sopimuksissa --- > Missä menettelyssä riita käsitellään, missä maassa, minkä maan lain mukaan, millä kielellä ---- > pyrkimys luonnollisesti saada käsittely kaikissa tapauksissa irti Venäjän oikeudellisesta vaikuttamismahdollisuudesta ---- > huomioitava Venäjän antiboikottisäännökset (pakotteiden noudattamisen kriminalisointi ja venäläisen tulkinnan mukainen venäläistuomioistuinten ensisijaisuus kiistoissa joihin liittyy pakoteulottuvuus)
- Sopimusten riidanratkaisulauseke --- > pyrkimyksenä siirtää oikeuskäsittely (välimiesmenettely) Venäjän ulkopuolelle ja sopia kolmannen maan laki sovellettavaksi

Mitä uutta 11. pakotepaketti sisältää pakotteiden kiertämisen estämiseksi?

- Mahdollisuuksia listata pakotteita kiertäviä ja kiertämisessä avustavia tahoja. Pakotteilla laajennetaan vientikieltoja ja kauttakulkukieltoa Venäjän läpi sekä henkilöpakotelistauksia
- ”Anti-circumvention tool” ----- > toimitusten kielto kolmansiin maihin joiden lainsäädäntö mahdollistaa jatkuvan pakotteiden kierron
- Pakotelistalle lisäämisen uutena perusteena pakotteiden kierron helpottaminen / merkittävä pakotteiden noudattamisen rikkominen
 - ✓ Käyttöön otetaan uusi mekanismi, joilla voidaan listata kolmansissa maissa toimivia, pakotteiden kiertämiseen osallistuvia yrityksiä. Mekanismi sisältää vientikiellossa olevien tuotteiden luettelon ja luettelon tahoista, joille kyseisiä tuotteita ei saa viedä.) ---- > vienti-/poikkeusluvan myöntäminen kielletään kolmansissa maissa toimiville yhteisöille, jotka ovat osallistuneet pakotteiden kiertämiseen tai kiertämisessä avustamiseen.
 - ✓ Kyseessä on pakotteiden kiertämistä koskeva listauskriteerien laajentaminen. Henkilöpakotteiden kohteeksi voidaan jatkossa asettaa tahoja, jotka edistävät neuvoston päätöksissä ja asetuksissa olevan pakotteiden kiertämiskiellon rikkomista tai jotka muulla tavoin toimivat järjestelmällisesti pakotteiden tarkoituksen vastaisesti

Yhteenveto

- Selvitysvelvoitteen laajuus suhteutetaan aina toimijan resursseihin
- Keskeistä on etukäteen mietitty pakote-compliance prosessi ja sen implementoiminen omaan toimintaan
- Pyrkimyksenä pakotevapaan liiketoimintatilanteen tunnistaminen hahmottamalla ja poistamalla riskitekijät oikein
- Kaikki selvitystyö on syytä kirjallisesti dokumentoida viranomaistiedusteluja varten
- Normaali aktiivinen huolellisuus (pyrkimys selvittää asioita) vaimentaa mahdollista rikosvastuuta --- > passiivisuus/välinpitämättömyys sanktioitua! --- > eli syntyy välinpitämättömyystahallisuus
- EastCham Finland antaa maksutonta neuvontaa mm. pakoteasioissa
<https://www.eastcham.fi/yhteystiedot/>
- UM pakotetiimi antaa ohjeistusta ja tulkinta-apua <https://um.fi/kansainvalisen-oikeuden-yksikko>

EAST/CHAM
FINLAND